

Ravsamlere

Af P. M. Gundesen.

Det gyldentskinnende rav, der skyller i land på vore kyster, har været eftertragtet af ravsamlere siden den ældre stenalders dunkle tider.

Ifølge den ældgamle sætning om, at hvad ingen ejer, det ejer kongen, havde kongen fået ejendomsret til forstranden og det »vrag, der til landet kommer«, som det hedder i Jyske lov — og dermed naturligvis ejendomsretten til ilanddrevet rav.

1626 gav kongen en københavnsk borger *Jakob Hansen Dreyer* eneret til at lade opsamle og opkøbe alt rav ved søkanterne i Danmark. Derfor skulle han årlig give rentekammeret 50 rdl. Men som denne afgift har været ham for høj, fik han året efter afgiften nedsat til 20 rdl. årlig.

At der ikke skyllede så meget rav i land i det 17. århundrede som tidligere, er bekendt nok; men at der ikke skulle være skyllet så meget ind, at forpagteren kunne svare en årlig afgift på 50 rdl. er ubegribeligt! Det må være gået andre steder hen end til forpagteren!

18. maj 1669 kom der en skrivelse til den kongelige strandinspektør *C. H. Pedersen*, at han skulle have flittig indseende med, at der ikke skete un-

derslæb med rav, som ved søkanterne eller andetsteds udi Nørrejylland findes. Indtil 1682 havde kongen førnævnte C. H. Pedersen til at passe strandinger og strandingsgods, og strandinspektøren havde igen en fuldmægtig, og desuden var der strandfogder. I denne periode har staten altså selv drevet ravsamling. Men fra 1682 *forpagtedes strandretten ud*. Og strandforpagteren fik også retten til at samle rav. 1769 oplyser »Danske Atlas« følgende herom: »I Vester herred bortlejes ravsamlingen af strandforpagterne til næste beboere ved havet, som samler det, når vinden blæser af østen, og vandet går langt fra land, hvorfor de give årlig 50 rdl.«

Ved denne ordning fik strandforpagteren i alt fald noget. Og kystbeboerne kunne hver for nogle mark årlig med god samvittighed samle rav, og man var fri for alt vrøvl med øvrigheden. Iøvrigt oplyser »Danske Atlas«, at ravet findes »i temmelig mængde under Fanø og langs med søkusterne. Man har set et stykke af et krus' størrelse, skønt og klart.«

1. januar 1787 kom en ny ordning. Da *overtog den kongelige kasse selv forstrandene* i Vester herred og ansatte selv strandfogder. Hennegård strandlen var dog undtagen, da den hørte under Hennegård. Nu var det meningen, at ravsamlingen og salget af rav rigtig skulle give mønt i kassen. Strandfogderne fik strenge instrukser om at påse, at ingen uberettigede samlede rav. Men man var klar over, at fogderne ikke selv kunne passe det hele, navnlig ikke fogden i Oksby-Blåvand, hvis strandlen havde en længde af 4 mil. Derfor bestemtes det, at fogderne skulle have nogle hjælpere. For Vester herreds vedkommende blev der

ialt sammen med strandfogderne 20 privilegerede ravsamlere. De skulle have $\frac{1}{3}$ af, hvad deres indsamlede rav kostede på auktionen. En af Strandfogderne skulle modtage ravet af samlerne og føre protokol derover. Herfor skulle han have $\frac{1}{6}$. Hjælperne fik et skilt som legitimationsbevis. Herpå var der ifølge mundtlig overlevering indgraveret 3 bogstaver: S. F. A. Det skulle betyde Strandfogdernes assistenter. Men folkevittigheden sagde, at det betød: »Satan fór atter dem!«

Det var åbenbart meget almindeligt, at assistenterne »glemte« at aflevere det indsamlede rav. Og så kan vi forstå brodden i følgende historie: Engang traf toldereren en af assistenterne på stranden, og han tiltalte ham da med følgende bemærkning: »Nå, er De også en af de tyve!« (Der er jo ordspil mellem 20 og tyve).

Kystbeboerne i Vester herred var ikke glade for den skarpe kurs, og i foråret 1787 indsendte en del af beboerne i Oksby sogn en ansøgning til rentekammeret om at få tilladelse til at opsamle rav på forstranden sammesteds. 16. juni 1787 kom svaret fra rentekammeret til stiftsbefalingsmanden i Ribe. Det lød på, at det bør forblive ved den af ham truffene foranstaltning, hvorefter strandfogderne ved den for dem approberede instruction alene er pålagt at antage de til ravsamlingen nødvendige folk. Trods afslaget gav kystboerne ikke op. Man indsendte en ny skrivelse. Det var »adskillige enrolerede søfolk og fiskere af Oksby sogn«, der søgte om tilladelse til at indsamle rav, »tvok (ilanddrevet tørvejord) og »kruger« (sneglehuse) samt til at drive marsvin- og sælhundefangst på sognets forstrande, sådan som de havde gjort før den ny ordning. — Kammeret svarede, at det holdt

i almindelighed for rådeligt, at det forbliver ved den i strandfogdernes instruction indeholdte bestemelse med hensyn til ravsamlingen og den forhen meddelte resolution, men samtykker dog tillige, at en og anden skikkelig person af bekendt skikkelig opførsel ved stiftamtmanden kan tillades marsvin- og sælhundefangst eller jagt, for så vidt han måtte kunne have vis formodning om, at ingen uorden ved stranden derved bliver foranlediget. — Nu var der åbnet en ventil!

31. maj 1788 om formiddagen kl. 9 blev der holdt en »strand- og bjergningsforretning« i Varde rådstue. Herredsfoged Fogtmann, toldkontrollør Müller og inspektør Stockholm samt to vidner sad i retten. Den drejede sig om det i Oksby strandlen siden sidste forhør i december ankomne og opsamlede rav. Strandfogderne Jens Bakkensen af Blåvand og Knud Jensen af Oksby samt fire ravsamlere fra Oksby sogn var mødt. De forklarede, at de havde opsamlet følgende rav: Jens Bakkensen 11 pund, Knud Jensen 4 pund, Jens Ibsen $1\frac{1}{4}$ pund, Villads Ibsens 2 pund, Niels Nielsen 2 pund, Karen Sørensdatter $4\frac{1}{4}$ pund, Ole Nielsen 3 pund og Dorthe Mikkelsdatter 4 pund, hvilke to sidste på grund af svagelighed ikke var mødt i Varde. »Mere var ej opkommet eller af dem opsamlet siden benævnte forhør, hvilket de, når forlanges, med ed ville bekræfte; hvilket udsattes indtil strand- og bjergningsforhørene mod årets ende for hele året i november holdes. Ravet, ialt $31\frac{1}{2}$ pund var slagen tilsammen i en pose, men ved den anledning blev strandfogderne og ravsamlere tilholdt efterdags at lade enhver part blive for sig, både at enhver tilkommende deraf bedre kan kendes, som og at både enkelt og samlet opråb deraf

kan prøves. — Herredsfogden tilspurgte dem, om nogen uberettiget søgte stranden og enten opbjærger anstrandet vrag eller samler rav, hvortil svarede følgende: 1. Jens Bakkensen, at hans børn har set Niels Jensen af Blåvand samle rav. 2. Knud Jensen, at han har set, benævnte Niels Jensen går om og samler rav. 3. Karen Sørensdatter har set det samme; de øvrige tre har set ham gå om rav, men ikke, at han har optaget noget. Derpå ville de alle, når forlanges, gøre ed.«

Ved forhøret i Blaavand 13/12 1788, hvor der var 17½ pund rav, forklarede ravsamlerne under den forrige år aflagte ed, at der ikke var strandet mere rav, som af dem eller deres børn var samlet. Niels Jensen havde fået en advarsel af herredsfogden; men den havde ikke frugtet. Man havde gentagende set ham med to børn samle rav på stranden. »Derpå blev Niels Jensen fremkaldt, som ikke ville tilstå andet, end at han ofte går til stranden på fiskeri, og at han da optager, hvad der forefindes; han ville ej love at afstå derfra, sagde, at så mange andre går til stranden i andet ærinde og ved den lejlighed opsamler ravkorn.«

I Lønne var der i december 3½ pund rav, i Houstrup 30 lod*), i Kærgård 6 lod, i Børsmose intet, i Grærup 24 lod, i Vejers 1 pund 2 lod. Det gav for hele året 55 pund 12 lod.

1789 kom der fra Lønne 3 pund rav, Houstrup 6 pund, Kærgård 12 lod, Børsmose 26 lod, Grærup 21 lod, Vejrs 6 lod, Blaavand 8 pund 18 lod, ialt 19 pund 19 lod, men det var næsten alt sammen småt rav. Ravsamlerne erklærede, at de ikke vidste, at nogen uberettiget havde samlet rav. Der er således håb om, at Niels Jensen har forbedret sig, men det

*) 1 pund = 32 lod. 1 lod = ca. 15 g.

er også muligt, at samlerne ikke har villet angive deres naboer. Når der siden hen afleveredes mindre og mindre rav, er grunden åbenbart den, at andre samler, og at de antagne samlere ikke alle afleverer hele deres portion til herredsfogden, men at en del sælges andetsteds.

1790 var der kun 7 pund ialt, 3 pund i Lønne og 4 i Houstrup.

1791 havde Dorthé Nielsdatter 3 pund, Knud Jensen $1\frac{7}{8}$ pund, Ole Nielsen $2\frac{1}{2}$ pund, Jens Bakken sen $2\frac{1}{2}$ pund, Villads Ibsen $\frac{3}{4}$ pund, Jens Ibsen $1\frac{3}{4}$ pund, Niels Nielsen $\frac{3}{4}$ pund og Karen Sørens datter 2 pund. Det gav for Blåvand ca. 15 pund. I de øvrige len var der $8\frac{1}{2}$ pund. Men fra Lønne og Houstrup meldte strandfogderne, at kystboerne ville gå til stranden at samle rav.

1792 var det også galt med folkene der, så der kom intet rav fra Lønne, $\frac{1}{2}$ pund fra Houstrup, og iøvrigt fra Kærgård 4 lod, Børsmose intet, Grærup 6 lod, Vejrs intet og fra Blåvand 4 pund småt rav.

1793 var der intet i Lønne og Houstrup, 4 lod i Kærgård, lidt småt rav i Børsmose, 18 lod i Grærup og intet i Vejrs. Som sædvanlig var der mest i Blåvand len, nemlig $14\frac{3}{4}$ pund. Den ene ravsamler Ole Nielsen var død uden at have noget.

1794 er der sket den ændring, at herredsfogden nu rejser rundt på strandpladserne og renter ravet. Men kun i Houstrup var der lidt rav i to små poser, i de andre len intet, ikke engang i Blåvand.

1795 var herredsfogden igen på strandpladserne. I Grærup var der 7 lod småt rav, i Vejrs 4 lod. I Blåvand var ravsamlerne indkaldt til møde med deres rav d. 6. maj. Dorthé Mikkelsdatter afleverede 7 lod småt rav, de andre havde uagtet tilsigelse ikke medbragt deres. De blev da sendt hjem efter

det, og Jens Ibsen afleverede 6 lod, Villads Ibsen 6 lod, Niels Nielsen 2½ lod; de påstod, at det var alt, hvad de havde samlet siden auktionen for et år siden. Herredsfogden gjorde opmærksom på de overmåde små kvantiteter, der fremkom i de senere åringer fremfor tidligere, og forlangte deres opgivelse bekræftet med ed, hvad retten ud over de første år åbenbart ikke havde forlangt før. Ravsamlerne turde da heller ikke aflægge eden. Det er ganske givet, at de må have samlet adskilligt mere og solgt det. Derfor giver foranstående tal heller ikke noget sandt billede af, hvor meget rav, der er skyllet i land i disse år. Ravsamlerne svarede nemlig, at skønt de havde passet på, så godt de kunne, så kunne der let være spildt eller forbrugt små smuler, så med god samvittighed kunne de ikke aflægge eden. Derimod frasagde de sig ravsamlingen for fremtiden og afleverede deres billetter. Dorthe havde imidlertid forladt forhøret, idet hun sagde, at hun ikke kunne aflægge eden, og at hendes billet var oprådnat, og desuden var hun så gammel, at hun ikke mere kunne samle rav. Ole Nielsen var død for to år siden, hvorfor også hans billet blev overgivet til herredsfogden.

Efter dette dramatiske opgør er det dog lykkedes herredsfogden at få ny ravsamlere, idet man vedblev med denne ordning indtil 1871, da ravsamlingen blev frigivet. Men det var stadigvæk meget små mængder, der blev afleveret, så der næsten intet var at sælge på auktionerne.

Når en ravsamlers tegn eller »billet« 1795 var oprådnat, må den dengang have været af træ eller pap. Senere var de af messing.

I første halvdel af det 19. århundrede begyndte myndighederne at blive uenige om, hvem der

egentlig havde *retten til ravet*, strandejeren eller finderen. Anledningen var, at først i 1840'erne fandt husmand Lars Jensen i Thise ved Limfjordskysten et stykke rav, som han mente at have ret til, da det ikke var fundet ved havkysten. Men ejeren af Eskjær hovedgård påstod, ravet var hans, da det var fundet på fjordbredden ud for hans ejendom. Der veksledes skrivelser mellem kancelliet og rentekammeret herom, og tilsidst måtte højesteret afgøre striden. Rentekammeret erklærede nemlig, at rav, der findes på stranden, må tilhøre den, der ejer forstranden, hvorimod rav, der findes andetsteds må være danefæ og tilkomme Hans Majestæt. Da andre kancellimedlemmer gjorde gældende, at rav slet ikke kunne betragtes som vrag, anlagde kammeradvokaten for at få en ende på sagen retssag mod ejeren af Eskjær, og ved højesteretsdom 20. december 1843 blev den kongelige kasse kendt uberettiget til dette stykke rav, og ved højesteretsdom af 16. marts 1844 blev det tilkendt finderen. En kancelliskrivelse af 6. nov. 1845 frarådede rentekammeret indskærpelse af reskriptet af 18. maj 1669 om kongens ret til rav. Kancelliet mente, at ravet burde tilhøre den, der fandt det.

Imidlertid forløb der adskillige år, før der kom en endelig afgørelse. Da fandt tre drenge fra Vorupør i Thisted amt i 1868 et stykke rav, som de bad politimesteren om at sælge. Det indbragte 51 rdl. 32 sk. Finansministeriet ville imidlertid ikke betale mere end $\frac{1}{3}$ i findeløn, hvorfor ministeriet blev sagsøgt. Det blev først frifundet, men ved højesteret blev det dømt til at udbetale hele beløbet. Dommen faldt 20. april 1871.

Derefter fik strandfogderne meddelelse om, at *ravsamlingen fra fri*.

Selv om foranstående tal for inddrevet rav ikke er pålidelige, viser de dog det utvivlsomt rigtige, at der ikke nu driver så meget rav i land som før. Det varierer også betydeligt fra år til år.

Når efterårs- og vinterstormene sætter ind og bringer havet i voldsomt oprør, så de svære bølger går i brund på grundene, skylles ravet løs. Har vi haft en hård vinter med megen is, og vind- og strømforholdene bliver således, at *ravet kan skylle i land*, kan man være sikker på, at der sine steder vil skylle temmelig store partier ind.

Når en efterårs- eller vinterstorm har raset i flere døgn, og vinden så lægger sig, og havet kommer i ro, da bliver der uro blandt samlerne. Gunstigst er det dog først, når vinden efter en langvarig vestlig storm drejer fra nordvest og vest og videre mod sydvest, syd og til sydøst, altså imod solen. Derimod er en vinddrejning fra nordøst til øst ikke godt. Når vandet efter flodtid er faldet i et par timer, og vindstyrken er 1—2, begynder der visse steder på stranden at aflejres noget tang, små pinde (»ravpinde«) og træstumper fra tertiærtiden og desuden skaller og andet skrubberi. Geologerne kalder det »ravpindelag«; egnens folk kalder det »ravtøj«. I dette lag ligger så ravet; men det kan også findes på det hvide sand, ja, selv på flodtid kan der komme enkelte stykker, og det er gerne de største; de kaldes »dumpstykker«.

Efter en nordveststorm er det mest gult rav, der driver ind. Efter en sydvest er det blankere og mere gennemsigtigt. Det gule er sædvanligvis det dyreste og stærkeste.

Området, hvor det meste rav findes for tiden, er vistnok fra to mil nord for Blåvandshuk til Sønderho. På Fanø, »ravøen«, er der altid drevet meget rav i land. Herom kan man læse i N. M. Kro-manns »Fanøs Historie«.

En sjælden gang får fiskerne rav i deres våd eller trawl. For en del år siden fik en kutter et stort stykke i vådet lidt nord for Horns rev. Mange badegæster er ivrige ravsamlere, men de finder kun lidt, da ravet efter vinterens storme forlængst er skyllet i land, når badesæsonen er inde.

Hvor meget, der kommer i land, ved man ikke. Det er gammel sædvane, at ravsamlerne ikke fortæller, hvor meget de finder. Har en samler gjort et godt kup, og familien spørger, om han har fundet noget, svarer han gerne: »Aa, ikke sådan videre.« Så kommer der først nogle små stykker op af lommen, dernæst nogle større og til sidst de gode stykker.

Der kan komme en hel mængde ind på et temmelig lille område. En morgen fandt en mand således rav for 300 kr., ikke underligt, at man siden fortalte, at han ikke kunne have det i lommen, men trak underbukserne af og samlede ravet deri! — For en del år siden gik en mand en tidlig morgen fra Sønderho til Nordby. På et lille område fandt han da rav for 450 kr. Han kunne godt have samlet mere, men havde ikke tid dertil, da han skulle med færgen til Esbjerg. — En anden mand fandt en dag på stranden i Vester herred et stykke, som han antog var en sten. Da han syntes, den var så pæn, tog han de med hjem, og konen lagde den op på dragkisten som pynt. Her så en omvandrende handelsmand den, han købte den for to kroner og solgte den for 135, den næste sælger fik 235! —

Omkring 1850 fandt man et stykke ved Vejrs, der blev købt af en jøde for 100 daler. Jøden havde ikke penge nok hos sig, så sognefogden måtte kautionere. Men det siges, at stykket var 200 daler værd.

Prisen var først i det 19. århundrede indtil 1 specie pr. lod for fint rav. Da var der stor efterspørgsel. Ved år 1900 skulle det være fint rav, der kunne koste 1½ kr. pr. lod. Under den sidste verdenskrig steg det til 4 kr.

Kilder: Kancelliets brevbøger, Pontoppidans Danske Atlas V, Strandingsprotokollen for Vester Horne herred.

E F T E R S K R I F T. *Jakob Hansen Dreyer*, der nævnes foran, og som 1626 fik eneret til opsamling og opkøb af rav, havde sit besvær med at få folk til at rette sig efter den nye tingenes tilstand. Før den tid kunne enhver samle og handle med rav, som han lystede. Det er da ikke underligt, om folk havde været »noget desorienterede«, da den gamle rettighed blev taget fra dem. I det skjulte fortsatte man sikkert paa den gamle måde.

Forøvrigt er det muligt at faa nærmere oplysninger om, hvordan Jakob Dreyer organiserede arbejdet.

Han fik nemlig udvirket et nyt kongebrev, der giver nogen besked herom.

Stranden fra Nyminde til om i Hjerting bugt hørte dengang under *Kærgård* birk. Den 11. febr.

1631 lod Jakob Hansen »Drejer« for »tingsdom«, d.v.s. for retten og de forsamlede tingfolk, læse et »velbeseglet brev«, at Kristian V, »den udvalgte prins«, i kongens fraværelse gør vitterligt, »at eftersom os elskelige Jakob Drejer, indvåner i København, har bekommet vores nådigste bevilling og tilladelse at må på adskillige steder her udi riget . . . både købe og tilforhandle, hvis rav han kan bekomme, og han derover forårsages sin tjener ved navn *Peter Sørensen Myrck* på adskillige steder ved Søkanthen her udi Jylland at omrejse samme rav at købe og samle — da befales det kongens embedsmænd at lade dem fare, og dem, der finder rav, må ikke afhænde det til andre, før det er tilbudt dem. Udenlandske må ikke befatte sig med det at opkøbe eller udføre.«

Dreyer havde endvidere indstævnet alle, der ville »sanke« rav, og en lang række kystboere meldte sig. Til næste tingdag indstævnedes han endnu flere fra Oksby, Ho, Vejrs, Grærup, Børs-mose og Lønne, som ville samle rav til ham. Det blev bestemt, at for hver mark rav, de afleverede, skulle han betale 1 sletmark, »som beløber skol-pundet 21 skilling 1 alb.« (Man har altså regnet 1 mark vægt = $\frac{1}{2}$ skålpund). De lovede at ville indsamle det mest mulige til den pris, og Dreyer forbød derpå atter alle andre at befatte sig dermed.

Kongebrevet henvendte sig til embedsmændene, og Kongelig Mayestæts embedsmand over Riberhus var tidligere rigsadmiral *Albert Skeel*. Hans delefoged i Kærgård birk var *Hans Hansen* i Kærgård. Delefogdens stilling var en blanding af en politibetjents og en politimesters. Han har vist ikke været særlig ivrig efter at hjælpe Jakob

Dreyer, dertil har han og hans omgivelser nok været for interesseret i rav. I hvert fald lod Dreyer tinglæse følgende brev fra lensmanden: »Vide må du Hans Hansen i Kærgård, at Jakob Drejer i København har mig for beret, at eftersom han har Kongelig Mayestæts brev gelangendis det rav, at han det skulle have og ingen anden, så befindes det dog, at mange, som det finder, sælger det andetsteds, så han det ikke bekommer, hvorfor du skal hjælpe til at have indseende, at ovennævnte Hans Mayestæts brev bliver holdet som sig bør. Befalendes dig Gud. Af Riberhus d. 16. feb. 1631. Albret Skiel.«

Senere ser det ud til, at der nogle år efter blev truffet den ordning, at strandfogderne skulle have et vist opsyn med ravsamlingen, og at de kunne antage folk som ravsamlere. Det var altså en forløber til ordningen af 1787. Den 1. feb. 1634 forbød Hans Hansen nemlig på tinget »nogen her ved strandsiden i Kærgård birk at sanke rav videre end strandfogder tilforordner, uden de gør det med vold.« Lensmandens brev til Hans Hansen siger tilstrækkelig tydeligt, at den gamle private ravsamling og handel stadig foregik. Hvor ravet blev af, får vi nogen besked om gennem en anden retssag, Jakob Dreyer havde. Den 11. feb. 1631 stævnedes han *Niels Pedersen* fra det store fiskerleje Sønder side i Ho sogn, fordi han imod Kongelig Mayestæts brev havde opkøbt rav ved strandsiderne og havde udført det til Hamborg og havde solgt det der. Han fik da ogsaa en »uendelig dom« paa handelsmanden, eftersom retten fandt det bevist, at Niels Pedersen i juni måned 1627 havde udført rav til Hamborg. Imidlertid blev det til forlig mellem de to, og Niels Pedersen slap ogsaa for mulk-

ten til kongen, da han havde opkøbt sin beholdning, før »det kongelige forbud.«

Men sagen lader os forstå, at ravet gik til udlandet, til Hamborg. Da kongen gjorde ravhandelen til et privilegium, var et af målene, han ville nå derved, måske netop standsningen af denne eksport. Renæssancen kunne nok selv forbruge rav herhjemme.

H. K. Kristensen.

(Kærgård birks tingbog 1631 11/2, 18/2, 1634 7/2).
